

'In de achtste maand in het tweede jaar van Darius...' Dat is oktober of november van het jaar 520 vóór de gangbare jaartelling, of, als u dat beter verstaat: het jaar 520 voor Christus. Darius is de koning van Perzië, heerser over het eerste ontzagwekkend grote imperium in de geschiedenis der mensheid - de eerste echte supermogendheid. Zo'n achttien jaar eerder had Cyrus, de eerste koning van het Perzische wereldrijk, een einde gemaakt aan de ballingschap van Juda en andere volkeren aan de stromen van Babel. Ze mochten terug, de ballingen, naar hun land van herkomst. En daar gingen ze - allemaal? Nee, niet allemaal. Een kleine groep keerde terug, een 'rest' van mensen die iets anders wilden, iets nieuws, niet minder dan een nieuwe orde van gerechtigheid. Dat was hun project, hun agenda. Zacharia was een van hen. Zijn naam betekent 'JHWH gedenkt'. Als je zo'n naam hoort als Zacharia, waarin de naam van Israëls God is verwerkt, dan moet je dat verstaan als een opdracht. Zacharia, 'JHWH gedenkt', betekent: jij, mens, zult gedenken, moet gedenken, moet, allen die geslachtofferd zijn, gekrenkt, vernederd, uitgebuit, vervolgd. Jaarlijks wordt op 27 januari de bevrijding van Auschwitz herdacht. 'JHWH gedenkt' betekent die dag 'Nooit meer Auschwitz'.

Tot de mensen van zijn dagen, de teruggekeerden naar Jeruzalem, een stad in puin, zegt Zacharia dat JHWH, de God van Israël, in woede is ontstoken tegen hun 'vaderen', dus hun voorouders - zij die ruim tachtig jaar eerder in ballingschap zijn weggevoerd. Niet heel Juda is toen weggesleept, enkel de bovenlaag van het volk: de koning en zijn huis, de priesters, de schrijvers, de ambtenaren, de legeroversten, de smeden. Om het modern te zeggen: de elite van politiek, economie, religie en het militair-industrieel complex - smeden maken niet alleen ploegen, maar ook speren en zwaarden. De armen bleven achter, in een leeggeplunderd land.

Tegen deze elite is JHWH in woede ontstoken, de bovenlaag die het politiek en economisch voor het zeggen heeft. Waarom? Omdat zij slechts uit waren op eigen gewin, zich meester maakten van akkers en wijngaarden, ten koste van kleine boeren. Waartoe Zacharia de teruggekeerden oproept, is te kiezen voor een andere, rechtvaardige politiek en voor een economie die niet langer de arme het brood uit de mond stoot. Hun terugkeer naar het land is pas werkelijk voltooid als zij ook terugkeren naar JHWH, de God van het land - dat wil zeggen: kiezen voor wegen van bevrijding, niet meer gaan op 'kwade wegen' en 'kwade werken' niet meer doen. Terugkeren naar het doen van Thora, de leer ten leven - dat is de 'bekering' waartoe Zacharia zijn tijdgenoten in Jeruzalem wil bewegen, in het jaar 520 voor Christus.

We lezen Zacharia, een boek uit de bibliotheek die wij 'bijbel' noemen. Die bibliotheek is volgestouwd met documenten van licht, om de duisternis tegen te gaan. 'Licht' is de spiritualiteit van de bijbel. Leven in licht, niet in duisternis. En als je leeft in duisternis, uitzien naar licht. Zoals Paulus, die Joodse messias-ijveraar, schreef in zijn brief aan de Romeinen (13:12): 'De nacht loopt ten einde, de dag komt naderbij. Laten wij nu de werken der duisternis afleggen en aandoen de wapens van het licht.'

Duisternis is de ijzeren wet van deze wereld. Hoe mensen over de kling worden gejaagd, verdwijnen in massagraven, hun namen uitgewist. Dat gebeurt op kleine en op grote schaal. We horen erover als we naar het journaal kijken, zien de beelden, we lezen erover in de krant - niet te bevatten wat er allemaal gebeurt, dezer dagen in Egypte. Hoe daarmee om te gaan? We weten het niet. Maar dan is de beproeving groot er helemaal niet mee om te gaan - om je af te keren, je ogen te sluiten. De beproeving is het cynisme: het wordt toch nooit wat. Moedeloosheid is de beproeving: dat er niets ten goede zal veranderen, die stemming, dat gevoel. Bezwijk niet aan die beproeving.

Als je besluit een nieuwe wereld - een nieuwe orde van gerechtigheid - tot je *agenda* te maken, letterlijk: tot wat je te doen staat, verandert je leven. Dat moet je willen en durven. Leren te leven in rusteloze hoop. Maar dat kun je niet alleen - alleen houd je het niet vol. Je moet geestverwanten zoeken, bondgenoten - een 'bezielde verband', met woorden van de dichter Hendrik Marsman. Je hebt elkaar nodig om te kunnen hopen. Bij alle aanvechtingen dat het toch wel niets worden zal met deze wereld, elkaars hoop aanwakkeren - in de geest van die Joods-chassidische spreuk die luidt: 'Als iemand in nood is en zegt "er is geen God, er is geen recht en de mensen zijn slecht", antwoord dan: "Ja, maar hier ben ik - ik zal er zijn".'

Elkaar bevrijden. Hoe doe je dat? Je moet elkaar genezen van vooroordelen, van 'wij' tegenover 'zij', van harde, honende taal die mensen opzet tegen elkaar.

Overall waar wij leven en werken, zijn mensen gevangen in angst, schaamte, gewoontes, minderwaardigheidsgevoelens - in wat al niet. Hopen op een nieuwe wereldorde betekent ook en misschien wel allereerst dat je bij jezelf te rade gaat hoe je zou kunnen bijdragen aan de bevrijding van mensen dicht om je heen. Hoe kunnen we het lot van ook maar een paar mensen helpen verlichten? Bijvoorbeeld geld geven aan een dakloze.

Er bestaat een spiritualiteit die draait om het eigen 'ik'. Om geluk te vinden in de eigen, beperkte context. Daar is de bijbel niet gelukkig mee. Zij zoekt naar een spiritualiteit van de ander, de onbekende, die ook nog eens ongelegen komt. Wat doe je, als die daar op je stoep staat, onaangekondigd, en vraagt om brood en water?

Wij spiegelen ons aan het grote verhaal dat wij 'bijbel' noemen, deze bibliotheek vol documenten van licht. In het hart van de tekstfragmenten die hier zijn voorgelezen, uit het boek Zacharia, staat het visioen van een ander, nieuw regime, verbeeld in de aankomst, de *adventus*, van een koning.

*Jubel luid, dochter van Zion,
juich, dochter van Jeruzalem,
zie, jouw koning komt voor jou...*

Wie is die koning? Hij is een gestalte zonder naam, een toekomstfiguur, een die komen zal. Hij maakt een karikatuur van alle koningschap en heerschappij in deze wereld. Een anti-koning is hij. Zijn gestalte is opgetuigd met namen als 'rechtvaardige' en 'bevrijder'. En hij is een vernederde, die dus van binnenuit het bittere lot kent van vernederde mensen en daarom alles op alles zal zetten om hen uit hun vernedering te bevrijden. Hij rijdt niet op een paard, maar op een ezel - stel je daar eens een ruitersstandbeeld bij voor. Op zijn hoofd draagt hij geen kroon, maar een zotskap. In zijn rechterhand heeft hij geen scepter, maar een *jad*, een aanwijsstok zoals die gebruikt wordt om langs de woorden van de Thora te gaan, die te spellen een voor een, om zo de gerechtigheid in te oefenen en het geweten te vormen.

Wat zegt hij in zijn troonrede, deze koning? Woorden van Godswege:

*Ik zal wegvagen de strijdswagens uit Efraïm
de paarden uit Jeruzalem,
weggevaagd wordt de boog van de oorlog.*

Efraïm is een naam voor het noordelijke deel van het land, Jeruzalem is de hoofdstad van het zuidelijke deel, van Juda. Dus wordt hier gezegd: vanuit Israël zal nooit meer een oorlog worden begonnen. Deze koning spreekt vrede voor de volkeren - voor alle mensen op deze aarde, universele vrede.

Deze woorden van toekomst, over een nieuwe wereldorde van vrede en gerechtigheid, zijn opgetekend ergens aan het einde van de vierde eeuw vóór de gangbare jaartelling. Het Perzische rijk is inmiddels op de knieën gedwongen door Griekse en Macedonische manschappen onder aanvoering van Alexander de Grote. Een nieuw wereldrijk is gevestigd,

groter nog dan het Perzische, dat bovendien meedogenlozer nog het volk van Juda zal onderdrukken. Om niet in moedeloosheid te verzinken, om de hoop op verandering levend te houden is in het boek Zacharia het visioen neergeschreven van die koning die komen zal. En ook dit woord, ter bemoediging, bij monde van Israëls God:

*Ik hef jouw zonen, Zion,
boven jouw zonen, Javan.*

Javan is de Hebreeuwse naam voor Griekenland (vgl. Genesis 10:2).

Beginnen met wat nooit eindigt en daarom telkens weer begonnen kan worden - dat is onze opdracht. 'In de tijd is elke seconde de kleine poort waardoor de messias kan binnenkomen,' schreef in de vorige eeuw Walter Benjamin, de marxistische rabbijn.

Uit de mond van zijn chassidische grootvader tekende Abel Herzberg het volgende verhaal op, over een rebbe die de kamer in kwam, waar zijn zoon in diep gebed verzonken was. In de hoek stond een wieg met een huilend kind.

De rebbe vroeg zijn zoon: 'Hoor je niet dat het kind ligt te huilen?'

De zoon zei: 'Vader, ik was in God verzonken.'

Toen zei de rebbe: 'Wie in God verzonken is, ziet zelfs de vlieg die over de muur kruipt.'

Wij zijn hier bijeen als geestverwanten. Wat wij nodig hebben, zijn huizen van samenkomst, ekklesia's of hoe je ze ook noemen wilt. Wij in Amsterdam van de Studentenekklesia en Stichting Leerhuis & Liturgie, wij hebben een nieuw huis betrokken. Dat huis heet De Nieuwe Liefde. Het zal worden centrum voor studie, bezinning en debat - ruimte voor levensbeschouwing en religie - podium voor poëzie, muziek en theater. En zo: leerhuis voor een betere wereld, waar, aldus Huub Oosterhuis, 'het woord beschaving opnieuw inhoud krijgt, boven de chaos uit'.

Dat gaan we proberen te doen, samen met velen. En ijkpunt zal ook daar het boek zijn, die bibliotheek vol documenten van licht.

*Boek jij bent geleefd,
zeg ons hoe te leven.*

Het zou vijf voor twaalf zijn. Voor onze samenleving, die dreigt uiteen te vallen. Voor deze wereld in chaos en met veel te veel CO2-uitstoot. Politieke puinhopen, menselijke tragedies, 'wij' tegenover 'zij' - het lijkt wel alsof iedereen de richting kwijt is. Hoe moet het verder, nu? Vijf voor twaalf. Maar morgen word je wakker. Je staat op, je kijkt goed om je heen, je herinnert je mensen, gezichten; je hebt een agenda voor weer een nieuwe dag.

Zeg 'amen'. Zo moge het zijn.